

Po drtivém vítězství u Lipjag nad přesilou sovětské armády, 4. 6. 1918, stála čs. legionářům tzv. Penzenské skupiny poručíka Čečka v cestě na východ dále Samara. Ta byla centrem sovětského Povolžského okruhu se silnou sovětskou posádkou a štábem (sovětský komisař Dolgušin).

Sovětský štáb v Samaře se pokoušel s Čechoslováky, po zničení hlavních sovětských sil ze Samary u Lipjag, zoufale vyjednávat. Bylo jasné, že zničením hlavních samarských bolševických sil u Lipjag je Samara československému postupu vydána takřka na pospas. Samarský sovět tedy nabízel ve své zoufalé situaci dokonce i volný průjezd Samarou, což před Lipjagami Čechoslovákům odmítal a usiloval naopak o jejich zničení. Poručík Čeček však nabídku volného průjezdu bez boje odmítl, Samaru již měl prakticky na dosah, a navíc již nevěřil, že by samarský sovět nabídku dodržel.

V Samaře samotné sovětský tisk zatím vytrvale štvál proti Čechoslovákům a šířil propagandistické dezinformace, zlehčoval vítězství Čechoslováků u Lipjag, klamal obyvatelstvo zprávami o rozpadu a demoralizaci československých jednotek a prohlašoval jejich postavení za neudržitelné. Nic z toho samozřejmě nebyla pravda, právě naopak.

Po úspěchu u Lipjag úspěšně dobyla kombinovaná rota III. praporu (podporučík Veselý) 4. čs. pluku Prokopa Velikého ještě stanici Krjaž ve směru na Samaru. Nemohla ji však již zajistit, protože musela čelit čerstvým bolševickým posilám, vyslaným ze Samary ještě na pomoc k Lipjagám. Rota musela z Krjaže ustoupit a zaujmout postavení za stanicí, zadržující svou přítomností stále nepřítele, který pro překážky na železnici a následné zprávě o porážce bolševických sil u Lipjag, dále nepokračoval. Brzy rotě přišel na pomoc II. prapor 4. čs. pluku. Společně se jim podařilo Krjaž znovu obsadit a držet. Následně tento posílený prapor postoupil po příjezdu obrněného vlaku Orlík až k železničnímu mostu přes řeku Samarku, který byl v rukách nepřítele. Ráno dorazil k vystřídání I. prapor 1. čs. pluku. Přestřelka s nepřítelem přes most pokračovala.

Plán útoku

Velitel Penzenské skupiny poručík Čeček si uvědomoval nutnost rychlého úderu na oslabenou Samaru, čímž by předešel snahám nepřítele o zformování svých roztříštěných sil, přísun dalších posil a následný protiútok na československé postavení u Lipjag. Šance na úspěšné dobytí Samary také zvyšovalo zajištění plánů obrany města u německého nadporučíka Schmidta, jednoho z padlých sovětského štábu, v dobytých pozicích u Lipjag. Dle těchto dokumentů zjistil Čeček, že bolševici čekají hlavní útok Čechoslováků především přes železniční most. Ten byl dlouhý skoro 300 metrů a během boje jej bylo nutné překonat. Čečkův plán tedy spočíval v koordinovaném rychlém nočním postupu části jeho jednotek na Samaru přes tento železniční most, vedoucí přes řeku Samarku, a zároveň současném obchvatu západně od mostu v úseku Samarské Slobodky přeplavením obchvatné skupiny přes Samarku, širokou zde 215 metrů. Obchvat u Samarské Slobodky měly provést dva prapory 4. střeleckého pluku, které tím na sebe měly poutat pozornost a palbu nepřítele. Část z jednotek těchto

praporů měla obsadit samarské přístavy a část potom měla postupovat po druhém břehu k mostu, kde měla podpořit útok I. praporu 1. střeleckého pluku, který měl útočit přímo přes most. Poté měl následovat hlavní boj o Samaru. Zahájení této operace k dobytí Samary naplánoval na 8. 6. 1918.

Ze spolehlivých zpráv od zvědů (vybraných příslušníků 4. stř. pluku, pod vedením důstojnického zástupce Duška, převlečených za ruské civilní obyvatelstvo), které poručík Čeček v Samaře měl, zjistil, že Samaru brání asi 1500 bolševiků, vesměs oddaných zcela sovětské vládě, avšak víceméně druhořadé bojové kvality, protože elitní zkušené sovětské oddíly samarského sovětu byly předtím zničeny v porážce u Lipjag. Zjistil však, že mají velkou palebnou sílu – 40 kulometů a 6 děl. Jednalo se především o spolehlivé sovětské oddíly ze Simbirska a Ufy. Bolševici podle zpráv vybudovali před Samarou u severního břehu řeky Samarky obranná postavení. Část uvedených sil nepřítele držela toto postavení u Samarky a zbytek připravoval obranné pozice ve městě. Čerstvá porážka u Lipjag bolševiky v Samaře ale silně demoralizovala. Jejich nedávné nadšení a sebedůvěra ve zničení Čechoslováků Penzenské skupiny se rozplynuly. Svě postavení u Lipjag, které 4. 6. 1918 Čechoslováci dobyli, považoval samarský sovět totiž za nedobytné. Proto se v Samaře bolševici cítili v bezpečí. Náhle před nimi stála nepříjemná vidina obrany samotné Samary. Ti z bolševiků, kteří přežili porážku u Lipjag a podařilo se jim uniknout, vyvolávali při návratu do Samary u samarských bolševických jednotek strach z Čechoslováků. Často odmítali i dále proti Čechoslovákům bojovat, padala i slova: „Lučše s čertami čem s Čechami vojevat! (Raději s čerty, než s Čechy se bit!“). Ze zpráv zvědů se poručík Čeček též dozvěděl, že část jednotek nepřítele tehdy následkem toho odmítla proti Čechoslovákům bojovat a odjela pryč. Část z nich po železnici v 8 vlcích k Ufě, část po řece loděmi na Stavropol. Poručík Čeček vydal zvědům rozkaz šířit následně v Samaře dezinformace o směrech postupu a síle Čechoslováků, které poté vyvolávaly v řadách bolševiků ještě další paniku.

Proti zmíněné síle nepřítele (1500 mužů, tedy zhruba pluk, 40 kulometů, 6 děl) měl poručík Čeček k dispozici 4. čs. střelecký pluk Prokopa Velikého (bez jízdního průzkumu a telefonického oddílu – účastnily se tehdy zrovna operace u Bezenčuku, po smrtelném zranění poručíka Gayera u Lipjag velel pluku podporučík Vobrátilék) a I. a III. prapor 1. čs. střeleckého pluku M. J. Husi (velitel poručík Švec). K palebné podpoře měl poručík Čeček 3 lehká děla, 2 dalekonosná děla a obrněný vlak Orlík.

Před útokem byli ještě večer 6. 6. vysláni parlamentáři přes železniční most do sovětských pozic, aby vyzvali sovětskou posádku města k bezpodmínečné kapitulaci. Byli odmítnuti a vrátili se zpět. Bylo jasné, že jedinou cestou, jak získat Samaru, je boj. Mezi parlamentáři byl však i specialista z technické roty, jenž se rychlým pohledem při cestě zpět do československých pozic ujistil, že most není, jak se Čechoslováci původně obávali, podminován. To byla dobrá zpráva.

Příprava na útok

Večer 6. 6. byly vyslány dvě průzkumné hlídky, které měly potvrdit zprávy zvědů o rozložení nepřítele a přesně určit sílu jeho pozic. Obě hlídky splnily svůj úkol. Jedné z nich, čítající 25 mužů s kulometem (z I. praporu 4. střeleckého pluku) se podařilo v noci na 7. 6. obsadit vesnici Samarskou Slobodku. Brzy nato zde odrazila malou průzkumnou jednotku nepřítele, která se pokoušela přeplavit z protějšího nepřátelského břehu na loďkách do S. Slobodky. Tím však byla

přítomnost Čechoslováků v S. Slobodce prozrazena. Bylo ale nutné pokračovat dle původního plánu, neboť jinde než u S. Slobodky k přeplavení řeky nebyly vhodné podmínky. Velitel hlídky po likvidaci nepřátelské jednotky poslal s hlášením poručíku Čečkovi i náčrt úseku. Ten následně průzkumné hlídce do S. Slobodky poslal k posílení 11. rotu 4. střeleckého pluku (praporčík Smejkal), četou technické roty a jednu zákopnickou četou 4. stř. pluku.

Večer 7. 6. vyrazily na pochod do Samarské Slobodky z Krjaže, kam byly z Lipjag dopraveny vlakem, II. a III. prapor 4. střeleckého pluku. Dorazily tam po usilovném pochodu po půlnoci. Zbývající I. prapor 4. stř. pluku, spolu s vozovou rotou a částí dělostřelců, zůstal jako záloha poručíka Čečka ve stanici Krjaž. I. prapor 1. stř. pluku spolu s obrněným vlakem Orlík byl v pozicích před mostem před Samarkou. Jedno lehké dělo (praporčík Šára) bylo připraveno k podpoře obchvatu jižně od S. Slobodky a ostatní děla byla zatím ve stanici Krjaž k podpoře čelního útoku přes most. Zde si také pro nadcházející akci určil poručík Čeček, jako hlavní velitel celé vojenské skupiny, pozici svého velitelství.

Přestože předtím, než oba prapory 4. stř. pluku dorazily do S. Slobodky, zde technická a zákopnická četa usilovně pracovaly na výrobě prámů a zajišťovaly pramice k přepravě praporů na druhý břeh přes Samarku, bylo plavidel stále málo. Když podporučík Vobrátlík se svými dvěma prapory do S. Slobodky dorazil, nařídil i přes nedostatek plavidel okamžitě zahájit přepravu na druhý břeh. Bylo nutné neztrácet čas.

Do útoku

Ihned po příchodu obou praporů 4. stř. pluku byla tedy zahájena noční přeprava loďkami přes Samarku na druhý břeh. První se přepravovala část 12. roty (podporučík Tajbr). Jelikož nebyla vesla, museli legionáři improvizovaně pádlovat polními lopatkami. Počítali s nebezpečím, že nepřítel je ve tmě zpozoruje a zahájí palbu. Zpočátku pokračovali po hladině celkem bez problémů, kryti vlečnými čluny, avšak když byli již asi ve třetině řeky, ozvaly se nepřátelské kulometry. Bolševické jednotky, které po zničení jejich průzkumu u Samarské Slobodky při pokusu o přeplavení řeky věděly o tom, že S. Slobodka je v rukách Čechoslováků, samozřejmě čekaly, že se na tomto místě Čechoslováci pokusí přeplavit. Silná palba bolševických kulometů bila do Čechoslováků na loďkách, v nichž se nemohli před palbou prakticky nikam ukrýt. Husté pramínky vody vystříkávaly z hladiny kolem loďek vzhůru po dopadech nepřátelských střel. Všude bylo slyšet klení a svist střel. Takřka okamžitě měli Čechoslováci ztráty. Pokračovat dále ve zhoubné palbě nepřítele se jevilo jako sebevražda. Přesto první část 12. roty pokračovala v plavbě a v hustém dešti nepřátelských střel nakonec dosáhla úspěšně druhého břehu, kde okamžitě loďky opustila a rozvinula se do boje. Po 12. rotě zahájila v neutuchající nepřátelské palbě přepravu 10. rota pluku. Ta utrpěla následně na odkrytém toku řeky ztráty ještě větší. Nepřátelská palba sílila. Zejména z výhodných pozic v budově sýpky a vysokého mlýna na druhém břehu stříleli bolševici nejvíce. Do situace zasáhly i dvě říční lodě nepřítele, které zahájily na přepravující se Čechoslováky další palbu ještě z boku. Situace byla kritická, loďky byly provrtávané nepřátelskými střelami a nebylo kam se před palbou schovat, jedna z loďek byla nepřítelem zcela rozstřílena. Ztráty těchto dvou rot 4. stř. pluku byly citelné, za několik minut to bylo 11 padlých a přes 30 zraněných. Přeprava musela být proto zastavena, pokračovat dále by bylo zbytečné plýtvání životy. Přesto se podařilo předtím během přepravy dostat na druhý břeh 50 mužů 4. stř. pluku pod vedením podporučíka Tajbra. V jejich nelehké situaci je okamžitě podpořil přesnou palbou svého děla, které přemístil před S. Slobodku

odvážně až na břeh řeky, praporčík Šára. Jeho dělu se podařilo několika výstřely zapálit po zásahu nádrže s naftou mlýn, jenž byl jedním z opěrných bodů pozic nepřítele v tomto úseku u řeky. Za této situace odříznutá skupina podporučíka Tajbra odvážně zaútočila na nepřátelská kulometná postavení, bráněná většinou maďarskými internacionalisty, a prorazila jejich pásmo v cípu soutoku řek, přičemž ukořistila i několik kulometů, které ihned obrátila proti nepříteli. Týl jí z druhého břehu před nebezpečím útoku bolševického parníku, který se po řece pohyboval, kryla soustředěnou střelbou 9. rota pluku. Následně mohla pokračovat přeprava III. praporu 4. stř. pluku.

Mezitím vyrazil do útoku za podpory obrněného vlaku Orlík přes most i I. prapor 1. stř. pluku. 50 vybraných granátníků praporu, kteří vyrazili v čele s desátníkem V. Vašátkem první proti silné kulometné palbě nepřítele bránícího most, zasypalo přední nepřátelské pozice u mostu puškovými granáty. Následně zaútočil s hromovým „hurrá!“ celý I. prapor 1. stř. pluku. Budovu sovětu a další nepřátelské opěrné body obrany nepřítele ve městě, které podporovaly bolševiky u mostu, likvidoval přesnou palbou Orlík a zbylá čtyři děla skupiny. Rychlým útokem byl most I. praporem 1. stř. pluku, po překonání jeho 300 metrové délky v plné palbě nepřítele, dobyt a zajištěn. Bolševici, bránící most, v panice a hrůze utíkali do noci. Zbytek jich padl nebo byl zajat.

II. prapor 1. stř. pluku utrpěl při dobývání mostu ztráty. Poručík Čeček následně praporu poslal k mostu posilu – I. a II. prapor 4. stř. pluku. Velitel 1. stř. pluku poručík Švec však nečekal a zaútočil okamžitě po dobytí mostu dle plánu s I. praporem i III. praporem svého pluku a podporou Orlíku na samotnou Samaru. Oba prapory 4. stř. pluku, které mu dal k posílení poručík Čeček, se okamžitě po příchodu k mostu do již zahájeného útoku zapojily též.

III. prapor 4. stř. pluku mezitím pokračoval za nepřátelské palby v přepravě přes Samarku v úseku Samarské Slobodky na druhý břeh.

Dobytí Samary

V časném ránu se tak v Samaře rozpoutal boj. Trval do ranních 6.00 h, přičemž Čechoslováci postupovali velmi rychle. Bolševici v šílené panice většinou prchali, sotva na ně Čechoslováci zaútočili, jen místy se stavěli na odhodlanější odpor. Při útěku zahazovali zbraně a výstroj a snažili se zachránit životy. Tehdy také 1. a 9. rota 1. stř. pluku odrazily bolševický vlak, který zrovna dorazil z Kinělu s posilou na pomoc samarskému sovětu. Následně po přesné prudké střelbě Čechoslováků tento vlak rychle ujel i s bolševickou posilou zpět ke Kinělu. Tvrdší boje probíhaly již jen o budovu samarského sovětu a o budovu Klubu komunistů, bráněného mnoha kulomety. Zde se nepřítel bránil odhodlaně zuřivou střelbou po všem, co se kde hnulo, avšak jen do doby, než útočící Čechoslováci podpořilo přesnou palbou dělo ruského praporčíka Choljavina z Orlíku. Podařilo se mu přesnou ranou zlikvidovat nebezpečný nepřátelský kulomet na balkoně Klubu komunistů, který ostřeloval celou ulici. Následně muži 1. a 4. stř. pluku zaútočili znovu na budovu a rychle ji dobyli, likvidující tak poslední odpor nepřítele. Vozová rota 4. stř. pluku s částí I. praporu 1. stř. pluku se pokoušela pronásledovat část bolševiků, kteří unikali po řece na lodích. Během prudkého boje obsadili Čechoslováci i bolševický zajatecký tábor, v němž bolševici drželi asi 8000 zajatců. V 6.00 bylo již město Čechoslováky dobyt a zajištěno.

V boji utrpěla sovětská strana ztráty 200 padlých a mnoho desítek zraněných. Zajato bylo asi 450 bolševiků. Čechoslováci ukořistili několik cenných skladišť se zbraněmi a výstrojí, několik desítek kulometů a sklady pušek a munice, dále plné sklady potřebných potravin, několik děl,

několik nákladních a osobních automobilů, osobní a nákladní lodě v přístavu, mnoho vagónů a lokomotiv. Ukořistili dokonce i několik cenných letadel.

Tento úspěch Čechoslováci zaplatili 19 padlými (8 padlých 1. stř. pluk a 11 padlých 4. stř. pluk) a více než 60 zraněnými.

Kolem 8.00 dorazil na železniční stanici již zajištěné Samary i III. prapor 4. stř. pluku poté, co se přepravil přes Samarku u S. Slobodky a vázal bojem část nepřítele na svém směru během bojů ve městě. Odpoledne do Samary dorazily i zbylé vlaky celé Penzenské skupiny, včetně velitelství skupiny.

Místní samarské obyvatelstvo vítalo nadšeně Čechoslováky, vcházející do města, jako své osvoboditele od sovětského útlačku (již v období před dobytím Samary Čechoslováky se zde místní obyvatelstvo bouřilo proti sovětské vládě, 6. 6. dokonce zaútočilo na místní věznici, aby osvobodilo politické vězně). Ulice města byly plné spontánně jásajících lidí, zpívajících písně a zasypávajících Čechoslováky květy. Jejich radost byla upřímná, nadšeně zdravili městem postupující Čechoslováky a vyjadřovali jim svůj dík a sympatie. Uspořádali potom na počest Čechoslováků slavnosti, na nichž je samarští vděčně hostili.

Z místních mužů se okamžitě začala formovat dobrovolná samarská armáda, připravená bojovat proti bolševikům po boku Čechoslováků za demokratické Rusko.

Dne 11. 6. 1918 se potom v Samaře konal za účasti Čechoslováků a masové účasti truchlícího místního obyvatelstva pohřeb 16 Čechoslováků, padlých při dobytí Samary. Celý akt řídil místní biskup Michail. Pohřeb byl dojemný a smutní samarští občané vyjádřili svůj dík padlým Čechoslovákům alespoň obrovskou záplavou květin, jimiž zahrnuli jejich rakve. Za zvuků národních hymen byli padlí pohřbeni. Spolu s nimi byl pohřben i poručík Jan Gayer, který předtím zemřel na následky svého zranění z boje u Lipjag.

Dobytím Samary upevnila Penzenská skupina Čechoslováků svou těžkou situaci. Získala tak první větší opěrný bod pro svůj další postup a pomohla ke zhroucení sovětské moci v celé oblasti. Samara byla klíčem k další možnosti postupu směrem na Ural. Velkým úspěchem skupiny bylo také získání cenné válečné kořisti ve velkých sovětských vojenských skladech, což citelně zvýšilo vojenskou sílu skupiny, a sklady potřebných potravin, které Čechoslováci také velmi uvítali.

Následně před Penzenskou skupinou stála potřeba zajištění oblasti kolem Samary, zejména ze směrů od Syzraně, Stavropolu a Simbirsku, kde byly soustředěny další silné síly nepřítele.

por. Mgr. Pavel Kuthan

Hlavní použité prameny:

Archiv autora

Československý denník. Orgán Československé Národní Rady a správy Svazu československých spolků na Rusi. 1918- . Ročník 1918.

Památník čs. legií Čestná vzpomínka. Památník čs. legií Čestná vzpomínka [online]. 2005

Dostupný z WWW: < <http://www.pamatnik.valka.cz> >.

Juza Josef: Čs. legionáři okresu Rychnov nad Kněžnou 1914-1921 (I. svazek), 1. vyd. Rychnov

n. K. : Okresní úřad Rychnov n. K., Státní okresní archiv Rychnov n. K., 1998. 441 s.

Kuthan Pavel: Lipjagy 1918. Kaleidoskop : Journal legionářských tradic. 2008, roč. 08, č. 1, s. 27-31. ISSN 1802-1409.

Medek Rudolf, et al.: Za svobodu, III. díl : Obrázková kronika československého revolučního hnutí na Rusi 1914-1920. Vaněk Otakar; Holeček Vojta. Praha : Památník odboje, 1926. 891 s.

Pichlík Karel, Klípa Bohumil, Zabloudilová Jitka: Českoslovenští legionáři (1914-1920).

Pflimplová Alexandra. 1. vyd. Praha : Mladá fronta, 1996. 282 s. Archiv; sv. 74.

Pleský Metoděj: Dějiny 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého 1917-1920. 1. vyd. Turnov : Nákladem autora, 1927. 388 s.

Pleský Metoděj: Bratr generál : Památce Stanislava Čečka. 1. vyd. Praha : Za svobodu, 1931. 186 s.

Sak Robert: Anabáze: Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920). Odpovědná redaktorka Michaela Nondková, technický redaktor Jan Boukal. 1. vyd. Jinočany : H&H, 1996. 174 s., 32 stran fotografií. ISBN 80-85787-86-5.